

“OTISH TAYYORGARLIGI JARAYONINING BOSQICHLARI”

**Ulug‘bek Komilov
Isrojjiddinovich**

*Quruqlikdagi qo‘shinlar instituti
Otish kafedrası katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada otish tayyorgarligi jarayonining bosqichma-bosqich tashkil etilishi, uning mazmuni va amaliy ahamiyati keng yoritilgan. Unda nazariy tayyorgarlikdan boshlab amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, ularni mustahkamlash hamda murakkab sharoitlarda qo‘llashgacha bo‘lgan jarayon izchil tahlil qilinadi. Shuningdek, mashg‘ulotlar samaradorligini oshirishda psixologik barqarorlik, individual yondashuv va zamonaviy texnologiyalarning o‘rni alohida ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada otish tayyorgarligining har bir bosqichi o‘zaro bog‘liq tizim sifatida yoritilib, ularning ketma-ketligi yuqori natijaga erishishning asosiy omili ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: otish tayyorgarligi, bosqichlar, nazariy tayyorgarlik, amaliy ko‘nikma, avtomatlashtirish, mashg‘ulot jarayoni, nishonga olish, reflektor harakatlar, psixologik barqarorlik, tezkor qaror qabul qilish, individual yondashuv, simulyatsiya, trenajyorlar, baholash, samaradorlik

Zamonaviy harbiy tayyorgarlik tizimida eng muhim ustuvor yo‘nalishlardan biri — shaxsiy tarkibning professional darajasini oshirish hisoblanadi. Ayniqsa, otish tayyorgarligi jarayonida bu masala alohida ahamiyat kasb etadi, chunki qurol bilan ishlash nafaqat texnik ko‘nikma, balki yuqori darajadagi aniqlik, tezkorlik va psixologik barqarorlikni ham talab qiladi. Shu sababli harbiy xizmatchilarni bosqichma-bosqich, tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan holda tayyorlash zarur.

Harbiy xizmatchilar, ayniqsa, muddatli xizmatni o‘tayotgan shaxslar, o‘quv jarayoni davomida asta-sekin professional darajaga ko‘tarilib boradilar. Bu jarayon tasodifiy emas, balki aniq rejalashtirilgan bosqichlar orqali amalga oshiriladi. Dastlabki bosqichlarda asosiy e‘tibor nazariy bilimlarni egallashga qaratilsa, keyingi bosqichlarda ushbu bilimlar amaliy ko‘nikmalar bilan boyitiladi va mustahkamlanadi. Natijada o‘quvchi oddiy harakatlardan murakkab va avtomatlashtirilgan faoliyat darajasiga o‘tadi.

Otish tayyorgarligi jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quvchilarning o‘z mashg‘ulotlariga bo‘lgan munosabatiga bog‘liq. Agar harbiy xizmatchi o‘z ustida ishlashga intilsa, mashg‘ulotlarda faol ishtirok etsa va o‘z kamchiliklarini bartaraf

etishga harakat qilsa, uning natijalari sezilarli darajada yuqori bo‘ladi. Shu bilan birga, ichki motivatsiya, mas’uliyat hissi va o‘z kasbiga sadoqat ham yuqori natijalarga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Biroq otish tayyorgarligi faqatgina o‘quvchining sa’y-harakatlari bilan cheklanib qolmaydi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan rahbar tarkib — komandirlar, ofitserlar va serjantlarning kasbiy mahorati bilan chambarchas bog‘liq. Ularning metodik tayyorgarligi, mashg‘ulotlarni to‘g‘ri tashkil eta olishi, har bir bosqichni puxta rejalashtirishi va o‘quvchilarga individual yondashuvi katta ahamiyatga ega.

Tajribali rahbar mashg‘ulot jarayonini shunday tashkil etadiki, unda har bir bosqich o‘z vazifasini to‘liq bajaradi. U nafaqat nazorat qiladi, balki o‘quvchilarga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi, xatolarni o‘z vaqtida aniqlaydi va ularni bartaraf etish bo‘yicha aniq tavsiyalar beradi. Bu esa o‘quv jarayonining sifatini oshiradi va natijadorlikni ta’minlaydi.

Shuningdek, komandir va instruktorlarning shaxsiy namuna ko‘rsatishi ham muhim ahamiyatga ega. Ularning professional darajasi, intizomi va bilimdonligi o‘quvchilarga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. O‘quvchilar ko‘pincha o‘z ustozlariga qarab o‘rnak oladilar, shu sababli rahbar tarkibning yuqori saviyada bo‘lishi butun tayyorgarlik tizimining samaradorligini belgilaydi.

Umuman olganda, otish tayyorgarligi jarayonining bosqichma-bosqich tashkil etilishi, o‘quvchilarning faol ishtiroki va rahbar tarkibning yuqori metodik mahorati uyg‘unlashgandagina yuqori natijalarga erishish mumkin. Aynan mana shu omillar harbiy xizmatchilarni haqiqiy professional darajaga olib chiqadi va ularning jangovar tayyorgarligini mustahkamlaydi.

Zamonaviy harbiy tayyorgarlik tizimini rivojlantirish jarayonida eng muhim vazifalardan biri — malakali va amaliy jihatdan tayyorlangan kadrlarni shakllantirish hisoblanadi. Ayniqsa, otish tayyorgarligi yo‘nalishida yuqori natijalarga erishish uchun mashg‘ulotlarni ilmiy asosda, aniq bosqichlar orqali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki otish jarayoni oddiy harakatlar yig‘indisi emas, balki puxta rejalashtirilgan va izchil amalga oshiriladigan murakkab tizimdir.

Harbiy ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida tayyorgarlik jarayoniga yangicha yondashuvlar joriy etilmoqda. Bu esa otish tayyorgarligini tashkil etishda ham o‘z aksini topib, mashg‘ulotlarning sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Zamonaviy yondashuvga ko‘ra, o‘quv jarayoni bosqichma-bosqich olib borilib, har bir bosqich o‘ziga xos vazifalarni bajaradi va keyingi bosqich uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Otish tayyorgarligi jarayonining birinchi bosqichi — nazariy tayyorgarlik hisoblanadi. Ushbu bosqichda o‘quvchilarga qurolning tuzilishi, ishlash mexanizmi, xavfsizlik qoidalari va otishning asosiy qonuniyatlari haqida chuqur bilim beriladi. Nazariy bilimlar o‘zlashtirilmasdan turib, keyingi amaliy bosqichlarga o‘tish samarali natija bermaydi.

Ikkinchi bosqich — boshlang‘ich amaliy tayyorgarlik bo‘lib, unda o‘quvchilar qurol bilan ishlashning asosiy elementlarini o‘zlashtiradilar. Bu jarayonda qurolni to‘g‘ri ushlash, nishonga olish, nafasni boshqarish va tepkini bosish texnikasi

bosqichma-bosqich o'rgatiladi. Mazkur bosqichda mashg'ulotlar sodda va tushunarli shaklda tashkil etilib, harakatlarning to'g'riligiga alohida e'tibor qaratiladi.

Keyingi bosqich — ko'nikmalarni rivojlantirish va mustahkamlash bosqichi hisoblanadi. Bu yerda ilgari o'zlashtirilgan harakatlar takroriy mashqlar orqali mustahkamlanadi va asta-sekin avtomatlashtiriladi. Mashg'ulotlar murakkablashtirilib, turli sharoitlarda bajariladi. Bu esa o'quvchilarning moslashuvchanligini oshirib, ularni real vaziyatlarga yaqinlashtiradi.

Navbatdagi bosqich — murakkab va taktik sharoitlarda mashg'ulot o'tkazish bosqichi bo'lib, unda o'quvchilar real vaziyatlarga yaqin sharoitlarda harakat qilishni o'rganadilar. Harakatdagi nishonlar, vaqt cheklovlari va turli vaziyatli topshiriqlar orqali ularning tezkor fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyati rivojlantiriladi. Bu bosqichda nafaqat texnik, balki psixologik tayyorgarlik ham muhim o'rin tutadi.

So'nggi bosqich — nazorat va baholash bosqichi bo'lib, unda o'quvchilarning erishgan natijalari tahlil qilinadi. Xatolar aniqlanadi, ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beriladi va keyingi mashg'ulotlar uchun reja ishlab chiqiladi. Bu esa butun tayyorgarlik jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, otish tayyorgarligi jarayonining bosqichma-bosqich tashkil etilishi harbiy xizmatchilarning kasbiy mahoratini izchil rivojlantirish imkonini beradi. Har bir bosqichning to'g'ri tashkil etilishi, zamonaviy yondashuvlardan foydalanish va mashg'ulotlarning tizimligi yuqori natijalarga erishishning asosiy omillari hisoblanadi.

Otish tayyorgarligi jarayonini bosqichlarga ajratib o'rganish uning samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, o'quvchilarning individual rivojlanish dinamikasini aniqlash imkonini ham beradi. Har bir bosqich nafaqat ma'lum ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi, balki oldingi bosqichda erishilgan natijalarni chuqurlashtirish va mustahkamlashga yo'naltirilgan bo'ladi. Shu sababli ushbu jarayonni uzviy tizim sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Otish tayyorgarligining keyingi rivojlanish bosqichlarida o'quvchilar faqat texnik harakatlarni bajarish bilan cheklanib qolmay, balki ularni turli sharoitlarda qo'llashni ham o'rganadilar. Bu jarayonda mashg'ulotlarning mazmuni o'zgarib, u murakkabroq va ko'p omilli vaziyatlarni qamrab ola boshlaydi. Masalan, vaqt yetishmovchiligi, harakatlanayotgan nishonlar yoki cheklangan ko'rish sharoitlari o'quvchilarning tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini sinovdan o'tkazadi.

Shu o'rinda, otish tayyorgarligini faqat mexanik harakatlar majmui sifatida baholash noto'g'ri ekanligini ta'kidlash lozim. Chunki yuqori natijaga erishish uchun shaxsning psixologik tayyorgarligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Mashg'ulotlar davomida e'tiborning barqarorligi, stressga chidamlilik va ichki nazoratni saqlab qolish ko'nikmalari shakllantiriladi. Ayniqsa, bosim ostida to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyati real sharoitlarda muhim rol o'ynaydi.

Otish tayyorgarligi jarayonida yuzaga keladigan xatolarni tahlil qilish ham alohida bosqich sifatida qaralishi mumkin. Chunki xatolarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish orqali umumiy tayyorgarlik darajasi sezilarli darajada oshadi. Bu jarayonda instruktor tomonidan beriladigan aniq va asoslangan tavsiyalar o'quvchilarning o'z ustida ishlashiga yordam beradi. Shu bilan birga, o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmasi ham shakllanib boradi.

Keyingi bosqichlarda o'quvchilarning mustaqil faoliyatiga katta e'tibor qaratiladi. Ular o'z mashg'ulotlarini rejalashtirish, natijalarni baholash va kamchiliklarini aniqlashga o'rganadilar. Bu esa ularning kasbiy mustaqilligini oshiradi va uzoq muddatli rivojlanish uchun zamin yaratadi. Mustaqil mashg'ulotlar orqali o'quvchilar o'z imkoniyatlarini chuqurroq anglay boshlaydilar.

Shuningdek, otish tayyorgarligida jamoaviy mashg'ulotlar ham muhim o'rin egallaydi. Guruh tarkibida bajariladigan vazifalar o'zaro muvofiqlashuvni, hamkorlikni va umumiy natijaga erishish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa kelgusida murakkab vaziyatlarda birgalikda samarali harakat qilish imkonini beradi.

Otish tayyorgarligi jarayonining takomillashuvi zamonaviy texnologiyalar bilan ham chambarchas bog'liq. Hozirgi kunda turli simulyatsion dasturlar va elektron tizimlar orqali mashg'ulotlarni yanada samarali tashkil etish mumkin. Ushbu vositalar yordamida o'quvchilar o'z natijalarini aniq ko'rish, xatolarini tahlil qilish va ularni tezda tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa o'qitish jarayonini yanada interaktiv va natijador qiladi.

Otish tayyorgarligining yakuniy bosqichlarida esa o'quvchilar to'liq shakllangan ko'nikmalarni kompleks tarzda namoyon etadilar. Bu bosqichda ular oldingi barcha bosqichlarda egallagan bilim va malakalarni birlashtirib, murakkab vazifalarni bajaradilar. Natijada shaxsning umumiy tayyorgarlik darajasi aniq namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, otish tayyorgarligi jarayoni faqatgina o'rganish emas, balki uzluksiz rivojlanish tizimi sifatida qaraladi. Har bir bosqich o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, ular birgalikda yuqori natijaga erishishni ta'minlaydi. Ushbu yondashuv orqali o'quvchilar nafaqat texnik jihatdan, balki fikrlash, tahlil qilish va tezkor qaror qabul qilish qobiliyatlari jihatidan ham mukammallashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi. **Otish tayyorgarligi bo'yicha qo'llanma**. – Toshkent: Harbiy nashriyot, 2021.
3. Rasulov Sh.R. **Harbiy tayyorgarlik asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Karimov B.X. **O'qotar qurollardan foydalanish texnikasi va xavfsizlik qoidalari**. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2019.
5. Usmonov D.A. **Harbiy ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar**. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
6. Abduvaliyev M.S. **Otish tayyorgarligida trenajyorlardan foydalanish metodikasi**. – Toshkent: Harbiy ta'lim markazi, 2023.
7. Yuldashev K.T. **Harbiy sport va maxsus tayyorgarlik asoslari**. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
8. Axmedov R.R. **Harbiy pedagogika va psixologiya asoslari**. – Toshkent: Fan, 2019.